

1. Úvod

V české i světové kinematografii se od dob raného filmu běžně objevují tzv. nerealizované projekty. Často byly pouze ohlašovány v tisku, řada z nich byla i v různém stádiu literárního rozpracování (námět, synopse či scénář), ale do výroby se nikdy nedostaly.¹ Především v tisku 20. a 30. let jsou často reklamy filmových výroben, které oznamují, že v nejbližší době se začne s jejich realizací (například projekty jako *Rudé koleje*, *Noc na Karlštejně*, nová *Tonka Šibenice*, *Barbar Vok*, *Hubička v zatáčce*, *Hrdinové vzduchu*, *Horálův domov*, *Malostranské povídky*, *Manon Lescaut*, *Pimprlový král*, *Léto* a řada dalších). Obvykle nevznikly kvůli chybějícímu finančnímu kapitálu. Během nacistické okupace a po roce 1948 byla řada již hotových scénářů zamítnuta především z ideologických důvodů (i zde mohla hrát roli materiální náročnost). Po roce 1989 za nevzniknuvší projekty opět stojí nedostatek finančního kapitálu.

Ve své magisterské práci se hodlám v duchu tzv. nové filmové historie² věnovat snímkům, které dnes stojí mezi nerealizovanými a realizovanými filmy – roztočeným a nikdy nedokončeným. Jedná se o filmy, u nichž byl sestaven štáb a obsazení a začalo fyzické natáčení v ateliérech či

¹ K tématu nerealizovaných filmů v různých časových obdobích např. Hanuš, Josef (1990): O pohřbech a hrobařích. *Záběr*, XXIII, č. 10 (17. 5. 1990), s. 3. Hulík, Štěpán (2011): *Kinematografie zapomnění. Počátky normalizace ve Filmovém studiu Barrandov (1968 – 1973)*. Praha: Academia. Klimeš, Ivan – Rak, Jiří (1992): „Husitský“ film – nesplněný sen české meziválečné kinematografie. In: Klimeš, Ivan (ed.): *Filmový sborník historický 3*. Praha: Český filmový ústav, s. 69 – 136. Knapík, Jiří (2000): Filmová aféra LP 1949. *Illuminace*, XII, č. 4 (40), s. 97 – 119. Lopour, Jaroslav (2013): *Truda Grosslichtová. Herečka a její filmová tvorba 30. let*. Brno: Masarykova univerzita, s. 57 – 58 a 86. Lukeš, Jan (1996): Slovo nevezmu zpět (Nerealizované scénáře šedesátých let). *Illuminace*, VIII, č. 1, s. 9 – 44. Sedláček, Jaroslav (2001): České filmy, které nikdy nevidíte! *Cinema*, XI, č. 1 (117), s. 16 – 17. Strusková, Eva – Lehovec, Jiří (1995): Neuskutečněné projekty Jiřího Lehovce. *Film a doba*, XLI, č. 3 (1995), s. 137 – 147. A další.

² Např. Klingerová, Barbara (2004): Konečná a nekonečná historie filmu. Rekonstruování minulosti v recepčních studiích. In: Szczebanik, Petr (ed.): *Nová filmová historie*. Praha: Herrmann & synové, s. 87 – 112.

exteriérech, ale jejich dokončení bylo kvůli vnějším okolnostem nadobro zastaveno nebo pouze přerušeno. Zaměřuji se na ty, s jejichž výrobou se započalo na samém konci protektorátu, v průběhu let 1944 – 1945, a během osvobození Československa byly ve stádiu rozpracování. Některé z nich poválečná zestátněná výroba dokončila a uvedla (*Rozina sebranec, Řeka čaruje, Pancho se žení, 13. revír, Lavina, Průlom a Nezbedný bakalář*), některé zůstaly nedokončené (*Bludná pouť, Předtucha, Černí myslivci, Jenom krok a Z růže kvítek*).³

Mým cílem je nejen popsat produkční historii těchto snímků, ale také vysvětlit, proč pět roztočených filmů česká státní filmová výroba převzala, dokončila a uvedla a proč zbylých pět filmů naopak zůstalo nedokončených. Zároveň se na těchto snímcích dají popsat kontinuity a diskontinuity v české kinematografii při přechodu ze soukromé na zestátněnou filmovou výrobu. Ač bylo v tehdejších i pozdějších textech zdůrazňováno, že zestátněním přišel velký zlom a naprostá revoluční přeměna ve všech oblastech výroby, jak v organizační, personální, tak dramaturgické, v konečných důsledcích tomu tak nebylo. Ovšem jak následně uvidíme, i během krátkého a relativně svobodného období let 1945 – 1948 do scénářů pomalu pronikala určitá ideologie, která se plně rozvinula až po roce 1948.

V nadcházejících kapitolách práce se postupně věnuji důvodům, které mohly vést k dokončení nebo nedokončení sledovaných roztočených filmů, a jak poválečná výroba vnímala tyto projekty, dále popisují produkční

³ Po okupaci Karel Plicka upravil svůj krátký dokumentární snímek vyrobený pro Pragfilm *Pražský barok* s názvem *Barokní Praha*. V dramaturgických odděleních Lucernafilmu a Nationalfilmu se za okupace nahromadila řada rozličných námětů i scénářů, které nestihly být natočeny a státní výroba tyto nedokončené filmové projekty, jež nepřekročily hranici literární a scenáristické podoby, nepřijala. Jak již bylo zmíněno, zaměřuji se výhradně na snímky, u kterých došlo k „fyzické“ realizaci. To znamená, že byl ustanoven štáb, obsazení herci a započalo samotné natáčení, ať již ve filmových ateliérech nebo exteriérech. Filmy *Průlom* a *Nezbedný bakalář* se sice začaly natáčet až po osvobození, ale jejich literární příprava, jak ostatně zdůrazňoval i dobový tisk, proběhla ještě v soukromých výrobnách a byla v takovém stádiu rozpracování, že se mohlo začít okamžitě s jejich realizací. Ještě před filmem *Nezbedný bakalář* se začalo s natáčením filmu *V horách duní* (*Jakub Skýva, člověk spravedlivý*), kterému se v této práci nevěnuji. Děj snímku *V horách duní* vypráví o odboji Čechů proti Němcům. Ač jeho scénář měl být tajně připravován ještě před květnem 1945, pochopitelně se jeho literární příprava nemohla oficiálně uskutečnit v protektorátní výrobní společnosti Lucernafilm.

historii před květnem a po květnu 1945, možné personální změny, analýzu různých verzí a ideologických transformací scénářů, proměňující se diskurs protektorátního i poválečného tisku a nakonec osudy těchto dvanácti snímků po premiéře. V textu jsem se podrobněji nemohl nevěnovat například tiskem opomíjené krátkometrážní a nonfikční tvorbě, ke které chybí potřebný archivní materiál, nebo srovnání se zahraničím, protože česká protektorátní a těsně poválečná zestátněná kinematografie je se všemi svými dílčími aspekty značně specifická.

Samotné práci předcházela rozsáhlá badatelská činnost. Kromě odborné a memoárové literatury se stal důležitým pramenem protektorátní i poválečný dobový odborný a popularizační filmový tisk. Zde se nacházejí články, zprávy a kritiky týkající se mnou sledovaných snímků a tehdejší situace ve filmovém oboru. Dalším neodmyslitelným pramenem byly všechny dochované scénáře, filmové povídky, synopse a náměty k těmto filmovým projektům (k filmu *Bludná pouť* se bohužel nedochovala žádná část literární přípravy). Všechny zmíněné materiály byly čerpány ze Sbírký filmových scénářů a Sbírký separátů výstřižků Knihovny Národního filmového archivu a z její digitální podoby v systému Kramerius.

Nepostradatelným archivním pramenem se staly sbírky Národního filmového archivu. K popsání produkční historie filmů byly nezbytné materiály z archivních fondů filmových institucí, protektorátních (Filmový poradní sbor, Českomoravské filmové ústředí, Lucernafilm, Nationalfilm, Prag – Film A. G. / A–B, a. s., Host a. s. a FOJA /Filmové instituce – varia/) i poválečných (nezpracovaný fond Československá filmová společnost). Řadu důležitých produkčních dokumentů se mi podařilo nalézt také ve Sbírcce reklamních materiálů k českým filmům; k doplnění práce přispěla Sbíрка fotografií z českých hraných filmů, Sbíрка zvukových záznamů a Interní filmografická databáze.

K informacím o poválečném dokončení roztočených snímků výrazně napomohly také sbírky Scénáře a produkční dokumenty, Fotoalba a fond

Barrandov – historie z archivu Barrandov Studio a. s., kde je uložen celý podnikový archiv zestátněného barrandovského studia. V Národním archivu Praha se nachází rozsáhlý fond Ministerstva informací, do jehož kompetencí kinematografie po roce 1945 spadala. Kromě materiálů z tohoto fondu (vč. cenzurních spisů) dílčí poznatky přinesl také fond Pobytových přihlášek Policejního ředitelství Praha a sbírky pražské Městské knihovny.

Díky všem těmto zdrojům se mi podařilo výrazně rozšířit, zpřesnit a doplnit filmografické údaje sledovaných filmů, které přináší katalogy *Český hraný film*. Tyto údaje se nacházejí v soupisech kapitoly „Přílohy“. Vzhledem k velkému množství použitých zkratk v textu a v přílohách nalezne čtenář pro větší přehlednost na konci práce jejich seznam.